

Державні закупівлі: макроекономічний аспект¹

Повноцінний соціальний та економічний розвиток України неможливий без ефективного функціонування системи державних закупівель, яка забезпечує взаємодію між усіма інституційними одиницями економічної системи та є потужним каталізатором позитивних макроекономічних зрушень.

Тема закупівель державою товарів, робіт і послуг, була завжди актуальною для досліджень науковців у різних сферах економіки. Зокрема з точки зору матеріально-технічного забезпечення та з врахуванням сучасних принципів і прийомів функціонування логістичних систем державні закупівлі розглядалися Смиринським В.В.; як засіб державного регулювання економіки державні закупівлі знайшли своє відображення у працях Мельник А.Ф.; як пріоритетна форма взаємодії держави і економічної системи у дослідженнях Ф.Шамхалова. На сьогоднішньому етапі наукових пошуків у цій сфері, увага науковців зосереджена здебільшого на механізмі реалізації функцій системи державних закупівель та методичних рекомендаціях до її впровадження. На нашу ж думку, без ґрунтовного вивчення та аналізу теоретичних підвалин функціонування системи державних закупівель (як і будь-якої іншої з систем), неможливо забезпечити відповідний економічний та соціальний ефект. Лише проаналізувавши взаємозв'язки та взаємозалежності між вищезгаданою системою та іншими економічними явищами та процесами можна спрогнозувати позитивні та негативні макроекономічні наслідки та розробити інструменти надійного реагування.

Метою даної статті є подання макроекономічного аспекту функціонування системи державних закупівель з детальним аналізом

---

¹ Збірник наукових праць ради молодих вчених ТДЕУ «Наука молода».- 2006.- №5.- С.5-8

взаємозалежностей даної системи з іншими економічними факторами та об'єктивними процесами розвитку змішаної економічної системи ринкового типу господарювання.

З позиції макроекономіки можна стверджувати, що збільшення державних закупівель збільшує рівноважний обсяг ВВП та є обов'язковою складовою сукупного попиту на товари і послуги. Ця зміна легко простежується через підхід „ вирахування - ін'єкції”, який досліджений у працях представників неокейнсіанської макроекономічної школи [7;154]. Згідно з цим підходом, державні закупівлі, так само як і інвестиції та експорт, є вливанням видатків. Внаслідок витікань заощаджень та імпорту відбувається падіння споживання реального продукту, що створює потенційний розрив у видатках. Цей розрив можна заповнити ін'єкціями інвестицій, експорту та державних закупівель. Як інвестиції і експорт, так і державні закупівлі нейтралізують витікання заощаджень та імпорту. Тобто, збільшення державних видатків на товари і послуги збільшує сукупний попит за рахунок додаткового попиту з боку держави і наступного розширення доходів і витрат у приватному секторі.

Отже, при врахуванні державних закупівель рівноважний ВВП досягається у точці, в якій величина заощаджень домогосподарств плюс імпорт нейтралізуються величиною, яку фірми планують інвестувати та експортувати, плюс величиною, яку сам уряд витрачає на придбання товарів, виконання робіт, надання послуг. Вважаємо необхідним зазначити, що додаткове збільшення обсягу державних закупівель фінансується не за рахунок зростання податкових надходжень (тоді ми б швидко виявили, що збільшення податків зменшує рівноважний ВВП), а через позичання урядом грошей. Хоча тут у макроекономічній позиції різних науковців виникає колізія поглядів, оскільки на думку деяких з них збільшення державних витрат фінансується за рахунок відповідного зростання податків, при цьому досягається одиничний мультиплікативний ефект. Так, за теоремою Т.Хаавельмо, збільшення на певну величину

державних витрат за умови фінансування їх за рахунок зростання податків призводить до збільшення національного доходу у таку саму величину [6; 401]. У короткостроковому періоді, це звичайно підвищує процентні ставки за кредити, що надаються комерційними банками та водночас зменшує інвестиції приватного сектора, але в цілому завдяки мультиплікативному розширенню витрат на споживання, сукупний попит при зростанні державних закупівель зростає. Причиною цієї залежності є те, що у відповідності із функцією споживання $C=C_a+cY$, де C_a – автономне споживання, c – гранична схильність до споживання; Y – дохід;

вищий рівень доходу веде до вищого рівня споживання і оскільки збільшення державних витрат збільшує дохід, це автоматично збільшує рівень споживання, що в свою чергу сприяє подальшому зростанню доходу. Тобто вищий дохід, який отримують економічні суб'єкти через зростання державних витрат, спричиняє збільшення споживання, яке, в свою чергу, мультиплікативно примножує дохід. При порівнянні економічного ефекту податкового мультиплікатора і мультиплікатора державних витрат у працях відомих економістів, було виявлено, що мультиплікатор державних витрат більший за розміром ніж податковий мультиплікатор, оскільки зниження податків призводить до збільшення споживання не на всю величину доходу (адже частина доходу спрямовуються на заощадження).

Однак завищений обсяг закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти у відкритій економіці, за дослідженням Н.Грегорі Манківа веде до виникнення дефіциту торговельного балансу [1;228]. Прослідкувати логіку такого твердження можна через аналіз складових сукупного попиту. Необґрунтоване збільшення державних закупівель зменшує національні заощадження, які є джерелом майбутніх інвестицій в економіку, оскільки:

$$Y = C + G + I;$$

$$I = S;$$

$$S = Y - C - G$$

За незмінної світової реальної процентної ставки (r), інвестиції залишаються практично на попередньому рівні, і тому для врівноваження заощаджень та інвестицій (оскільки тепер $S < I$), частина інвестицій для повноцінного функціонування економіки отримується за рахунок зовнішніх позик. Оскільки чистий експорт є різницею між експортом та імпортом, то зменшення заощаджень призводить до зменшення чистого експорту, а це в свою чергу веде до виникнення дефіциту торговельного балансу. Отже, необґрунтовані з точки зору економічної та соціальної доцільності обсяги державних закупівель можуть призвести до макроекономічної нестабільності в економічній системі відкритого типу.

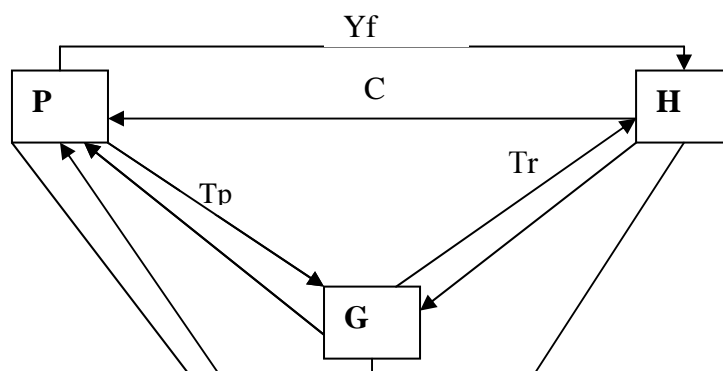
Такої ж позиції дотримується відомий економіст Гоббард, який вважає, що „за сталого поточного обсягу виробництва збільшення державних закупівель зменшує національні заощадження за умови, що домогосподарства не скорочують обсягів свого споживання на величину збільшення урядових видатків” [3;228]. Макроекономічні дослідження свідчать, що споживання домогосподарств не пов’язане з державними закупівлями один до одного, тому за інших рівних умов збільшення обсягів урядових закупівель скорочує національні заощадження, які джерелом майбутніх внутрішніх інвестицій в економіку країни. Таким чином, використовуючи дану залежність, з боку уряду можна маніпулювати інвестиційними процесами в країні.

В умовах дефіциту державного бюджету, постійного збільшення витрат держави на закупівлю товарів, робіт і послуг для забезпечення соціального стандарту життя населення взаємозалежності між проаналізованими вище економічними явищами та процесами повинні стати фундаментом для прийняття управлінських рішень щодо структури та обсягу державних закупівель.

Розглядаючи макроекономічний аспект функціонування системи державних закупівель слід згадати закон Адольфа Вагнера щодо

беззаперечної та об'єктивної необхідності „розширення публічних (в т.ч. державних), а особливо громадських потреб стосовно усіх аспектів життєдіяльності”. У цьому напрямку максимально зростає роль державних закупівель щодо задоволення багатьох потреб суспільства. За Вагнером, держава задовольняє у такий спосіб вимоги суспільства, а „ в обмін на це приватні агенти сплачують податки та роблять внески..., а держава та її інституції оволодівають приватними джерелами доходів та покривають вартість суспільних послуг із надлишків, отриманих у такий спосіб”[4;12]. Беззаперечно, на наш погляд, логіка цього Закону, ще раз підтверджує положення неокейнсіанської макроекономічної школи щодо доцільності збільшення розміру державних закупівель. Однак, враховуючи тенденції розвитку сучасного суспільства необхідним вважається не скільки збільшення сум державних закупівель, а скільки розширення переліку товарів, робіт і послуг, які закуповуються за державні кошти. За Вагнером, це призводить до розширення та зміцнення публічного сектору, а з точки зору секторального підходу збільшує доходи сектору підприємств та домашніх господарств.

Прослідкуємо цю залежність за допомогою спрощеної моделі народного господарства розробленої Й. Геблером для чотирьох секторів економічної системи.

Рис. 1. Відкрита модель народного господарства з впливом держави [2;30]

P – сектор підприємств, **H** – сектор домашніх господарств, **G** – сектор державного управління, ΔV – сектор фінансових установ, **Yf** – чистий суспільний продукт, **C** – споживчі витрати домогосподарств, **S** – заощадження, **D** – амортизаційні відрахування, **I_B** – валові інвестиції, **Tr** – трансферти домашнім господарствам, **T_H** – податки домогосподарств, **T_p** – податки підприємств, **I_g** – державні інвестиції, **D_{ft}** – дефіцит (профіцит) державного бюджету.

Збільшення сум державних закупівель, які за моделлю є основною складовою державних інвестицій, призводить до збільшення валового суспільного продукту та сум податкових платежів державі. В результаті сектор фінансових установ (зміни валового майна) акумулює більшу суму амортизаційних відрахувань, що дозволяє йому зменшити відсотки за кредити підприємницькому сектору та збільшити обсяг приватних інвестицій. Збільшення валового суспільного продукту, який у вигляді чистого суспільного продукту потрапляє у сектор домашніх господарств, призводить до зростання доходів населення, а це, незалежно від граничної схильності до споживання та заощадження інституційних одиниць, збільшить розмір споживчих витрат та заощаджень, що в кінцевому випадку призведе до збільшення сукупного попиту та простимулює нове збільшення валового суспільного продукту.

Отже, проаналізований за допомогою відомих макроекономічних концепцій та законів, позитивний економічний та соціальний ефект функціонування системи державних закупівель, визначає нові завдання

нашого дослідження щодо обґрунтування найоптимальнішого переліку груп товарів, робіт і послуг та сум державних закупівель з метою забезпечення соціального стандарту життя населення.

Література:

1. Грегори Н.Манків Макроекономіка / Пер. з англ.; Наук.ред. пер. С. Панчишина. – К.: Основи, 2000.-588 с.
2. Геблер Й. Макроекономіка: Учеб.пос./ Пер.с нем.-К.:НМК ВО,1993,с.28-51
3. Габбард, Р.Глен Гроші, фінансова система та економіка: Підручник/ Пер.з англ.; наук.ред. пер. М.Савлук, Д.Олесневич.- К.: КНЕУ,2004.- С.640-656
4. Дітер Біль Закон Вагнера: вступ до останньої версії статті Адольфа Вагнера, опублікованої 1911 р., та її переклад // Журнал європейської економіки, 2004, том 3,№1, с. 5-15
- 5.Макконнелл К.Р., Брю С.Л.Экономикс в 2 томах/Пер.с англ.– М.:Республика,1992, т1,-с.320-336
- 6.Панчишин С.М. Макроекономіка: Навчальний посібник.- К.:Либідь,2001.-616с.
- 7.Селищев А С. Макроекономіка.-Спб.: „Издательство”Питер”,2000
8. Самуельсон П. Економіка : Підручник .Львів : Світ, 1993.-493 с.

Анотація

У статті розглянуто основні макроекономічні концепції і закони щодо державних закупівель як складової сукупного попиту в економічній системі ринкового типу господарювання. Виявлено залежність між обсягом державних закупівель та значенням рівноважного суспільного продукту. Обґрунтовано доцільність збільшення сум державних коштів для закупівлі пріоритетних груп товарів, робіт і послуг враховуючи об’єктивні взаємозалежності та принципи розвитку економічної системи.

Summary

The article deals with the problem of makroekonic theories and laws of state investments as a compoglent of aggregate demant in the economic system. The connection between state invests and GDP is investigated. The nesessety of

rising up state budget for the state bying the priority groups of goods are dedicated.